

Kazimierz KŁOSEK

Józef PARCHAŃSKI

Stanisław FOBER

Politechnika Śląska

IMPEDANCJA MECHANICZNA JAKO MIERNIK OCENY DYNAMICZNEJ JAKOŚCI TORU

Streszczenie. W pracy przedstawiono metodę oraz wyniki pomiaru impedancji mechanicznej pojedynczych podkładów kolejowych obciążonych cyklicznie w paśmie częstotliwości 0,02-10 kHz. Wskazano na istotne zróżnicowanie tego parametru w zależności od typu podkładu (drewniany - betonowy sprężony) oraz konstrukcji podłoża szynowego, ze szczególnym uwzględnieniem geotekstylnych pojemników podpodkładowych stosowanych w nawierzchni typu 4xP.

1. WSTĘP

Ustalenie dopuszczalnych obciążeń drogi kolejowej, w świetle dotychczasowych doświadczeń [1], jest realizowane poprzez formułowanie i egzekwowanie określonych zaleceń wynikających z kryterium dopuszczalnych obciążeń statycznych i dynamicznych nawierzchni oraz podtorza, jak i dopuszczalnych obciążeń eksploatacyjnych toru. Mieścące się w ramach powyższych kryteriów określone techniki diagnostyczne podlegają ciągłej weryfikacji praktycznej oraz wzbogaceniu o nowe propozycje pomiarowe.

Wraz ze wzrostem prędkości eksploatacyjnej szczególnego znaczenia nabierają badania dynamicznych właściwości taboru oraz nawierzchni i podtorza. Nie bez znaczenia pozostają tu zarazem problemy związane z potrzebą bliższego rozeznania wpływów dynamicznych dla relatywnie niskich prędkości ($30-40 \text{ kmh}^{-1}$), dominujących w ruchu pociągów towarowych oraz pociągów osobowych, zwłaszcza w warunkach szczególnych utrudnień eksploatacyjnych, np. na terenach podlegających wpływom eksploatacji górniczej. Przeprowadzone ostatnio przez autorów badania terenowe trzech typów podtorza o zróżnicowanych parametrach konstrukcyjnych i w pełni porównywalnych warunkach obciążeń ruchowych taboru, wykazały charakterystyczne zróżnicowanie parametrów dynamicznych nawierzchni dla tego właśnie zakresu prędkości ($V_{\text{const}} \approx 35 \text{ kmh}^{-1}$). Stwierdzono, że największe wartości przyspieszeń drgań podkładów, w zakresie częstotliwości 2-2,5 kHz, występują w nawierz-

chni konwencjonalnej o podęypce tłuczniowej podćcielonej 20 cm warstwę ochronną pospółki zwirowej. W przypadku podtorza wzmoćnionego dodatkową warstwę geosyntetyku (2xP) wahały się one w granicach 1,4-2,8 kHz, podczas gdy dla podłóża wzmoćnionego geotekstylnymi pojemnikami podpodkładowymi (4xP) największe wartości przyspieszeń drgań podkładów występują w zakresie częstotliwości zdecydowanie niższych, rzędu 0,1-0,4 kHz [6].

W celu bliższego określenia właściwości dynamicznych wymienionych uprzednio trzech typów nawierzchni przeprowadzono ich wstępne - dodatkowe badania laboratoryjne w skali naturalnej. Celem pracy jest prezentacja wybranych rezultatów testów rozpoznawczych związanych z pomiarem impedancji mechanicznej układu "nawierzchnia - podtorze" dla szerokiego zakresu częstotliwości wymuszanych drgań.

2. POMIAR IMPEDANCJI MECHANICZNEJ UKŁADU

Impedancja mechaniczna Z_m jest wielkością zespoloną (1) określaną zależnością [7]:

$$Z_m = R_m + j(\omega m - k_s/\omega) = |Z_m| e^{j\varphi_m} \quad (1)$$

gdzie:

$R_m = B$, opór mechaniczny tłumienia wiskotycznego (rys. 1c),

$X_m = j\omega m$, reaktancja mechaniczna bezwładnościowa (rys. 1a),

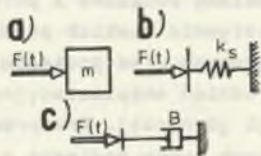
$|Z_m| = \sqrt{R_m^2 + (\omega m - k_s/\omega)^2}$, moduł impedancji mechanicznej,

$\varphi_m = \arctg \frac{\omega m - k_s/\omega}{R_m}$, argument impedancji mechanicznej,

$\omega = 2\pi f$, pulsacja,

f - częstotliwość,

$X_k = k_s/\omega$, reaktancja mechaniczna odkształceniowa (rys. 1b).

Rys. 1. Działanie siły,

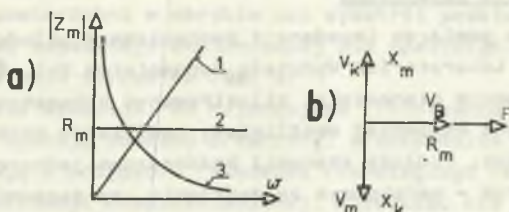
a) na masę ($F = am$), b) na układ o sztywności k_s ($F = k_s \Delta l$), c) na układ o tłumieniu wiskotycznym B ($F = B v$), gdzie: a - przyspieszenie, Δl - przemieszczenie, v - prędkość

Fig. 1. Force action

a) on the mass ($F = am$), b) on the system of stiffness elements k_s ($F = k_s \Delta l$), c) on the system with viscoelastic damping B ($F = B v$), where:

a - acceleration, Δl - displacement, v - velocity

Moduły poszczególnych składowych impedancji mechanicznej przedstawia rys. 2a, natomiast wykresy składowych prędkości bezwładnościowej V_m , tłumieniowej V_B i odkształceniowej V_k wraz z wykresami reaktancji mechanicznej bezwładnościowej X_m , odkształceniowej X_k i oporu mechanicznego R_m dla przypadku siły sinusoidalnej $F(t) = F_m \sin \omega t$ przedstawia rys. 2b.

Rys. 2. Wykresy modułów składowych impedancji mechanicznej
1 - bezwładnościowej, 2 - tłumieniowej, 3 - odkształceniowej

Fig. 2. Diagrams of component moduli of the mechanical impedance
1 - inertia-type, 2 - dumping, 3 - deformation

Mierząc siłę $F(t)$ oraz prędkość $V(t)$ w kierunku działania siły, można obliczyć moduł impedancji mechanicznej $|Z_m|$ ze wzoru:

$$|Z_m| = \frac{F_{sk}}{V_{sk}}, \quad (2)$$

gdzie:

F_{sk} - skuteczna wartość siły działającej na układ,

V_{sk} - skuteczna wartość prędkości w kierunku działania siły.

Do pomiarów impedancji mechanicznej służą specjalne przetworniki, np. Brüel-Kjaer. W chwili obecnej nie produkuje się jednak przetworników impedancji na tak znaczne siły, porównywalne z naciskiem koła pojazdu szynowego na podkład.

Niezależnie od równania (2) wprowadzono pojęcie impedancji mechanicznej Z_m^* , zdefiniowanej jako stosunek siły F do przyspieszenia "a", czyli:

$$|Z_m^*| = \frac{F}{a} \quad (3)$$

Zależność między modułami $|Z_m|$ a $|Z_m^*|$ dla przebiegu sinusoidalnego opisuje relacja:

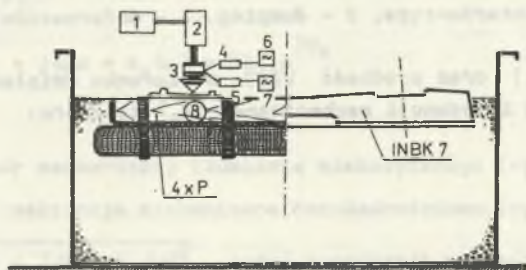
$$|Z_m^*| = \frac{F_{sk}}{V_{sk}(\omega)} = \frac{|Z_m|}{\omega} \quad (4)$$

Ponieważ dynamiczna jakość toru zależy od wartości impedancji mechanicznej zmierzonej w określonym przedziale częstotliwości, jest więc sprawą obojętną, czy zmierzy się Z_m czy też Z_m^* , a porównuje odpowiednie wartości. Jak wiadomo, przyspieszenie można zmierzyć łatwiej i dokładniej aniżeli prędkość, zwłaszcza w szerokim zakresie częstotliwości.

2.1. Opis stanowiska badawczego

Badania związane z pomiarem impedancji mechanicznej układu "podkład-podtorze" wykonano w Laboratorium Wydziału Budownictwa Pol. Śląskiej na specjalnie skonstruowanym stanowisku, zilustrowanym schematycznie na rys. 3. Wymiary skrzyni badawczej umożliwiały realizację prób wyłącznie z pojedynczym podkładem. Podłoże stanowił każdorazowo jednorodny materiał zwirowy o kontrolowanym - warstwowym zagęszczeniu, co zapewniało dobre powtarzalność warunków posadowienia dla trzech kolejno testowanych przypadków. Badania w skali 1:1 wykonano dla podkładu drewnianego (II-B), betonowego (INBK-7) oraz podkładu drewnianego zespolonego z geotekstylnym pojemnikiem podpodkładowym (4xP).

Rys. 3. Stanowisko pomiarowe impedancji mechanicznej

Fig. 3. Measuring stand for the mechanical impedance testing

Na górnej krawędzi stalowej skrzyni zamocowano wzbudnik drgań "2" z magnesem stałym zasilany z generatora "1" typu PO21 o nastawianej częstotliwości w paśmie 0,02-20 kHz. Do głowicy wzbudnika przymocowano czujnik impedancji mechanicznej "3" typu 8001 firmy Brüel-Kjaer, który spoczywał na badanym podkładzie "8". Zastosowano czujnik impedancji mechanicznej składający się z dwóch przetworników umieszczonych w jednej obudowie:

- przetwornik siły o czułości 370 pc/N,
- akcelerometr o czułości 3 pc/ms⁻².

Przetworniki te połączono poprzez wzmacniacze ładunku "4-5" typu 2634 do woltomierzy "6-7" typu 2607 firmy Brüel-Kjaer. Po nastawieniu na generatorze wybranej częstotliwości wzbudnik wytwarzał drgania typu sinoidalnego. Na woltomierzu "6" odczytywano wartość napięcia proporcjonalnego do

siły działającej na podkład, a na voltomierzu "7" wartość napięcia proporcjonalną do przyspieszenia.

2.2. Analiza wyników badań

Wartości obliczeniowe impedancji mechanicznej dla częstotliwości z zakresu 0,02-10 kHz dotyczą wybranego punktu podkładu, zlokalizowanego na jego górnej powierzchni w obrębie osi symetrii podkładki szynowej. Charakter zmienności impedancji mechanicznej dla poszczególnych rodzajów podkładów przedstawia wykres na rys. 4.

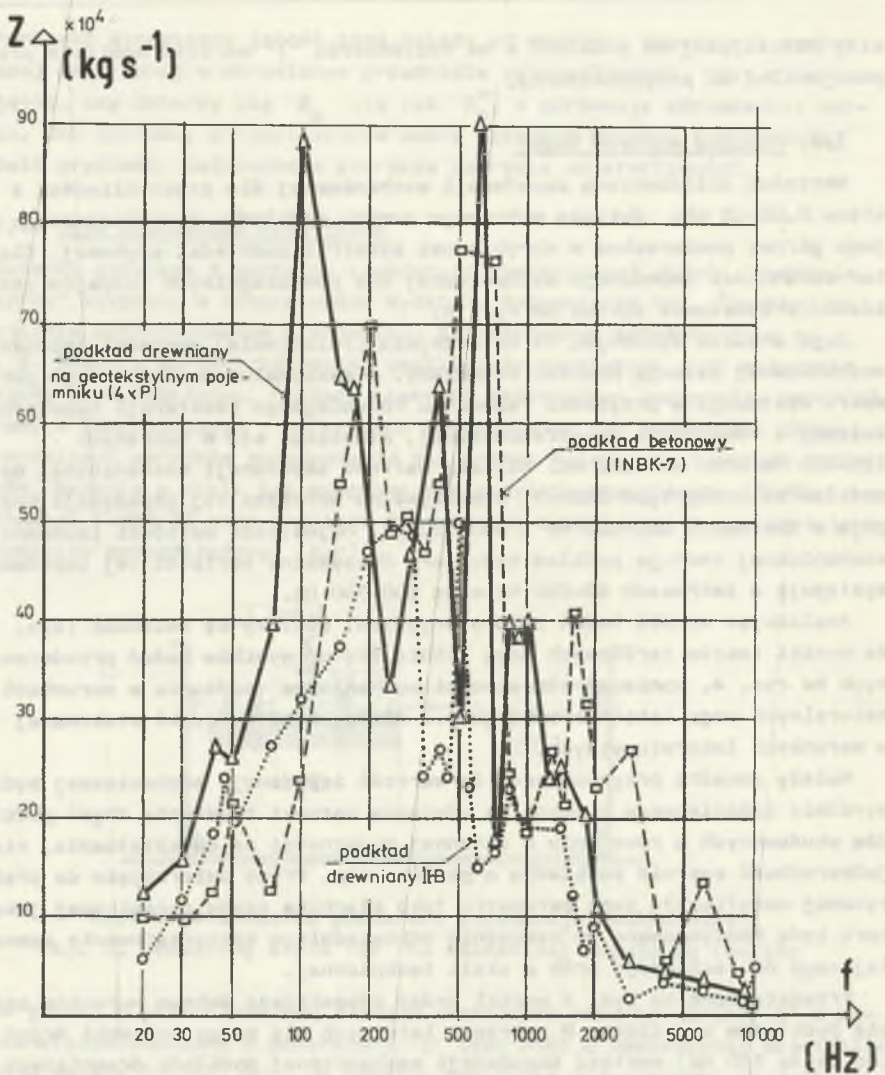
Jego analiza wykazuje, że najmniejsze (relatywnie) wartości impedancji mechanicznej cechują podkład drewniany, a maksymalne wartości tego parametru występują w przypadku rezonansu równoległego reaktancji bezwładnościowej i reaktancji odkształceniowej, mieszcząc się w zakresach 150-300 Hz oraz 450-520 Hz. Większą wartość impedancji mechanicznej ma podkład betonowy typu INBK-7, a maksymalne wartości tej impedancji występują w zakresach 150-220 Hz i 400-720 Hz. Największe wartości impedancji mechanicznej cechuje podkład typu 4xP. Maksymalne wartości tej impedancji występują w zakresach 80-150 Hz oraz 500-700 Hz.

Analizując wyniki badań laboratoryjnych, autorzy są świadomi tego, że wyniki testów terenowych mogą różnić się od wyników badań przedstawionych na rys. 4, ponieważ właściwości mechaniczne podtorza w warunkach naturalnych mogą istotnie odbiegać od właściwości podсыpki stosowanej w warunkach laboratoryjnych.

Należy ponadto przypuszczać, że wartość impedancji mechanicznej będzie wyraźnie zróżnicowana z uwagi na odmienne warunki tłumienia drgań podkładów wbudowanych w ramę toru o zmiennej podatności na odkształcenia, niejednorodność oparcia podkładów o podłoże itp. Prace zmierzające do praktycznej weryfikacji tego parametru jako miernika oceny dynamicznej jakości toru będą kontynuowane po wykonaniu odpowiedniego oprzyrządowania zezwalającego na realizację prób w skali technicznej.

Przedstawione na rys. 4 wyniki badań odpowiadają dobrym warunkom oparcia podkładów o podłoże. W zakresie istotnych dla pracy podсыpki drgań (do około 150 Hz) wartość impedancji mechanicznej podkładu drewnianego zespolonego opaskami z geotekstylnymi pojemnikiem (4xP) jest zdecydowanie wyższa, od około 15-20% dla $f = 50$ Hz do 270-360% dla $f = 100$ Hz, aniżeli w przypadku podkładu drewnianego i betonowego. Porównywalnym wartościom siły wymuszającej $F(t)$ odpowiadają zatem (w analogicznej jw. proporcji) podwyższone wartości przyspieszeń drgań "a" układu. Najkorzystniejsze z tego punktu widzenia warunki przejmowania oddziaływań dynamicznych charakteryzują zatem podkład typu 4xP, czego dobrym potwierdzeniem są między innymi wyniki wcześniejszych pomiarów odkształceń trwałych tych nawierzchni [3, 5].

Geneza związanych z tym zjawisk wynika zarówno z odmiennych kryteriów zniszczenia gruntu (podсыpki) w warunkach obciążeń cyklicznych - w sto-

Rys. 4. Wpływ częstotliwości drgań wzbudnika na impedancję mechaniczną podkładów

Fig. 4. Influence of generator's frequency of the mechanical impedance of the ties

unku do klasycznych warunków ścinania [4], korzystniejszych warunków dystrybucji naprężeń z rusztu torowego w podtorze [2], jak i dodatkowych cech wibroizolacyjnych uwzględnionych w konstrukcji typu 4xP (podeszwa ochronna między podkładem a pojemnikiem).

3. PODSUMOWANIE

Impedancja mechaniczna może, w przekonaniu autorów, charakteryzować dynamiczne właściwości toru w dowolnie szerokim zakresie częstotliwości, ze szczególnym uwzględnieniem identyfikacji lokalnych rezonansów układu nawierzchnia-podtorze. W tym aspekcie może ona stanowić wielkość łączącą prędkość przejeżdżającego taboru oraz generowaną przez niego siłę dynamiczną ze skutkami tych oddziaływań w nawierzchni i podtorzu.

Wstępna weryfikacja porównawcza trzech wybranych typów podkładów (drewniany-betonowy-drewniany z geotekstylnym pojemnikiem podpodkładowym) wykazała praktyczną przydatność zastosowania impedancji mechanicznej jako miernika oceny dynamicznej jakości toru. Rezultaty badań potwierdziły korzystne cechy - zmodyfikowanej geosyntetykami nawierzchni typu 4xP, która w chwili obecnej poddawana jest intensywnym próbom eksploatacyjnym na odcinku doświadczalnym Śląskiej DOKP.

LITERATURA

- [1] Bałuch H.: Trwałość i niezawodność eksploatacyjna nawierzchni kolejowej. Inżynieria Komunikacyjna. WKiŁ, Warszawa 1979.
- [2] Basiewicz T., Kłosek K.: Konstrukcja podłoża szynowego typu 4xP o podwyższonej zdolności eksploatacyjnej. Mat. V Kraj. Konf. Nauk. "Drogi Kolejowe", Gdańsk-Stogi 1989.
- [3] Czyczuła W., Kłosek K., Kudła D.: Badania wybranych konstrukcji nawierzchni kolejowej minimalizujących oddziaływania wibracyjne. Mat. Konf. Nauk. nt. "Utrzymanie nawierzchni na liniach kolejowych z dużymi szybkościami pociągów", Kraków-Zembrzyce 1990.
- [4] Kłosek K.: W sprawie kryteriów oceny nośności podtorza kolejowego. Mat. III Kraj. Konf. Nauk. "Drogi Kolejowe", Kraków-Muszyna 1985.
- [5] Kłosek K., Sękowski J.: Eksperymentalna ocena skuteczności doboru wybranych systemów wzmocnień podtorza kolejowego obciążonego cyklicznie. Mat. Konf. Komit. Geotechn. nt. "Wpływ obciążeń dynamicznych na zachowanie się podłoża gruntowego", Warszawa 1988.
- [6] Kłosek K., Madej J.: Rejestracja i analiza wybranych charakterystyk dynamicznych drogi kolejowej z zastosowaniem mikrokomputerowego analizatora sygnałów. Mat. VI Kraj. Konf. Nauk. "Drogi Kolejowe". Gliwice-Wisła 1991.
- [7] Parchański J.: Pomiar siły zmiennej w czasie. Zesz. Nauk. Pol. Śl. seria: Elektryka, z. 2, Gliwice 1984.

Doc. dr inż. Mięczyśław Leśko

MEASUREMENT OF THE MECHANICAL IMPEDANCE OF TIES FOR SELECTED TYPES OF TRACK STRUCTURE

Summary

The method and results of measuring the mechanical impedance of following ties: timber, timber on rubber footing, timber with a sub-container, and reinforced concrete are presented.

The support conditions for those ties on the subsoil as well as the load conditions were diverse. A prognosis for the change of impedance was given in relation to the usage period of the track structure and to the character of load.

ИЗМЕРЕНИЕ ПОЛНОГО МЕХАНИЧЕСКОГО СОПРОТИВЛЕНИЯ ШПАЛ ДЛЯ ИЗБРАННЫХ ТИПОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ПОКРЫТИЯ

Резюме

В работе представлены метод и результаты измерения полного механического сопротивления железнодорожных шпал (деревянных, деревянных с резиновой подошвой, деревянных с полостью под шпалой, железобетонных) при различных условиях опора шпалы о покрытие, а также условиях переменной внешней нагрузки системы.

Определен прогноз изменчивости полного сопротивления в зависимости от продолжительности эксплуатации нового покрытия и характера его нагрузки.